

بررسی عوامل اجتماعی موثر بر جرم در زنان زندانی

دکتر لینا ملکمیان* سعید شریفیان**

چکیده: جرم یا انحراف چراغ خطری است که نشان از نقایص یا کمبودهای جامعه دارد و معمولاً دارای علل و عوامل مختلف است. در این تحقیق علل و عوامل اجتماعی از قبیل تحصیلات، خانواده ناسامان، فقر، میزان مذهبی بودن، ارتباط با افراد ناباب، زندگی در محلات فقیرنشین و جرم خیز، ازدواج‌های ناموفق مورد توجه نگارنده بوده است. هدف کلی این پژوهش شناسایی و سنجش عوامل اجتماعی مؤثر بر جرم زنان زندانی، و هدف فرعی آن بررسی میزان جرائم برحسب گروه‌های سنی، تحصیلات، وضعیت تأهل، وضعیت اقتصادی و منطقه مسکونی است؛ بررسی میزان تعلقات اجتماعی، ازهم گسیختگی خانوادگی، دین داری، سن ازدواج زنان مجرم در مقایسه با زنان غیر مجرم (عادی) نیز از اهداف فرعی پژوهش است.

روش تحقیق این مطالعه پیمایشی است. برای جمع‌آوری داده‌های لازم در مورد متغیرهای به کار گرفته شده از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت است از کلیه زنان زندانی زندان‌های استان گلستان در سال ۱۳۸۷. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی سیستماتیک بوده و حجم نمونه با استفاده از فرمول برآورد نمونه ۹۰ نفر تعیین شده است. برای تجزیه تحلیل داده‌ها از جداول توصیفی و استنباطی و برای آزمون فرضیه‌ها از T هم‌تا استفاده شده است. یافته‌ها و نتایج تحقیق عبارت‌اند از این که زنان مجرم با زنان غیر مجرم از لحاظ تعلقات اجتماعی اختلاف معناداری با هم ندارند. به عبارت دیگر، تعلقات اجتماعی در به زندان افتادن مؤثر نبوده است. عوامل از هم گسیختگی خانواده، سن ازدواج، محیط زندگی، پایگاه اجتماعی و دینداری در بین زنان مجرم و زنان غیر مجرم دارای اختلاف معنادار است. به عبارت دیگر عوامل نام برده در به زندان افتادن زنان مؤثر بوده است.

کلید واژه‌ها: جرم، تعلقات اجتماعی، از هم گسیختگی خانواده، سن ازدواج، محیط زندگی، پایگاه اجتماعی اقتصادی و دینداری

---

* مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

** کارشناس ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

مقدمه

دامنه انحرافات اجتماعی بسیار گسترده است و پیشرفته ترین آن، عملی است که به لحاظ قانونی خلاف شمرده می شود و عامل اصلی آن متهم و محکوم و به زندان می شود و شکی نیست این طیف وسیع متأثر از عوامل مختلف ناشی از موقعیت ها و شرایط اجتماعی است، نظیر گسیختگی های خانوادگی، پایین بودن سطح تحصیلات و زندگی در محیط های منحرف، میزان باورهای مذهبی، ازدواج در سنین پائین و نداشتن تعلقات اجتماعی و عوامل دیگر.

اندیشمندان متعددی علاقه مند به پژوهش در مورد انحرافات اجتماعی هستند و هر یک از زاویه ای خاص به عوامل اجتماعی ایجاد جرم پرداخته اند که در تحقیق حاضر در قسمت مبانی و نظریه های مربوطه به جرم و مشخصات آنها مورد بحث قرار گرفته اند.

پرداختن به عوامل اجتماعی جرم زنان بدین لحاظ ضروری است که زنان تأثیرات متعددی بر عرصه های مختلف زندگی و به ویژه عرصه خانواده دارند و در نتیجه جرم آنان (اعتیاد - فحشاء - سرقت و غیره) آثار بسیار زیان باری برای جوامع بشری بالاخص کانون خانواده و تربیت فرزندان در بر خواهد داشت.

لذا همان طوری که پیشگیری از بیماری بهتر از درمان پس از بیمار شدن است، جلوگیری از ارتکاب جرم نیز برای دستیابی به جامعه ای سالم ضروری است.

طرح مسئله

جرم و انحراف از هنجارهای رسمی تاریخچه ای به قدمت زندگی انسان دارد و از زمان های بسیار دور یکی از مسائل مورد توجه اندیشمندان اجتماعی بوده است. پرداختن به مسائل زنان به ویژه در دوره های اخیر همواره مورد بحث و گفتگوهای فراوان بوده و برخی از این جرائم یا آسیب ها و انحرافات اجتماعی مورد بحث عبارت اند از: اعتیاد، سرقت، فروش مواد مخدر، روسپیگری و سقط جنین های غیرقانونی، خودکشی، فرار از خانه، قتل یا شرکت در ارتکاب آن. این جرائم دارای علل و عوامل متعدد است. با توجه به این که زنان امروزه نیمی از جوامع انسانی را تشکیل می دهند، شالوده و بنیان جوامع و خانواده به سلامت تمامی افراد جامعه به خصوص زنان بستگی دارد. چنانچه جرم یا انحراف از هنجارهای رسمی افزایش یابد، پایداری و ثبات سلامت جامعه مورد تهدید جدی قرار می گیرد و امنیت ملی و استحکام خانواده ها دچار تزلزل شد.

جرم یا انحراف چراغ خطری است که نشان از نقایص یا کمبودهای جامعه دارد و معمولاً دارای علل و عوامل مختلف است. در این تحقیق علل و عوامل اجتماعی از قبیل تحصیلات، خانواده نابسامان، فقر، میزان مذهبی بودن ارتباط با افراد ناباب، زندگی در محلات فقیر نشین و جرم خیز، ازدواج های ناموفق مورد توجه نگارنده بوده و با طرح سئوالات ذیل به بررسی ارتباط میان عوامل فوق با جرم زنان پرداخته است.

۱. خانواده یا SES^۱ چه رابطه ای با جرم زنان دارد؟
۲. دوستان ناباب و زندگی در محلات فقیرنشین و جرم خیز چه رابطه ای با جرم زنان دارد؟
۳. میزان مذهبی بودن چه رابطه ای با جرم زنان دارد؟
۴. میزان تحصیلات چه رابطه ای با جرم زنان دارد؟
۵. پایگاه اجتماعی چه رابطه ای با جرم زنان دارد؟
۶. سن ازدواج چه رابطه ای با جرم زنان دارد؟

اهداف پژوهش

هدف کلی این پژوهش شناسایی و بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر جرم زنان است. اهداف فرعی عبارت اند از بررسی میزان جرائم بر حسب گروه های سنی، تحصیلی، وضعیت تأهل و وضعیت فعالیت اقتصادی، منطقه مسکونی و بررسی میزان تعلقات اجتماعی، دین داری و سن ازدواج زنان مجرم در مقایسه با زنان عادی.

مبانی نظری

هر جامعه ای برای حفظ تعادل و بقای خود و برقراری نظم و ثبات، دارای هنجارها و ارزش ها و قوانین مختلفی است که مورد قبول اکثریت افراد آن جامعه است.

انحراف در واقع رفتارهای مخالف با ارزش ها و هنجارها و قوانین مورد پذیرش جامعه است، یا انحراف «هرگونه رفتاری است که با انتظارات جامعه یا یکی از گروه های مشخص درون جامعه منطبق و سازگار نباشد؛ انحراف دوری جستن و فرار از هنجارهاست و هنگامی رخ می دهد که فرد یا گروهی معیارهای جامعه را رعایت نمی کنند» (کوئن، ۱۳۸۰: ۲۱۵).

---

1. Status Economy Stead (SES)

تبیین کجروی

ماهیت و محتوای کجروی در گذشته و امروز و از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است، به همین ترتیب، علل و عوامل کجروی هم متفاوت و متعدد است. در مجموع هیچ یک از نظریه‌های مطرح شده نمی‌توانند علت کامل و لازم انحراف را توضیح دهند، اما در ترکیب با یکدیگر می‌توانند در فهم علت یا علل کجروی موثر باشند. تبیین‌های متعددی از نقطه نظر زیست‌شناختی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی در مورد انحراف مطرح شده است.

تبیین زیست‌شناختی انحرافات (تبیین جسمانی)

برخی از انسان‌شناسان عوامل زیست‌شناختی را دلیل ارتکاب جرم و رفتار انحرافی می‌دانند. آنها معتقدند رفتار انحرافی متأثر از نقایص جسمانی و کروموزومی است. صاحب‌نظرانی چون سزار لومبرزو، ویلیام شلدون و دیگران، انحراف را از دیدگاه تبیین کرده‌اند. «لومبرزو می‌نویسد، فرد مجرم از نظر جسمانی از افراد طبیعی عقب مانده تر است و ممکن است از این لحاظ، بیش از آن که به معاصرانش شبیه باشد، به اجداد ماقبل تاریخ شباهت داشته باشد» (کوئن، ۱۳۸۰: ۲۱۸).

تبیین زیست‌شناختی انحرافات زنان

لمبروزو معتقد است که زنان در مقایسه با مردان فاقد حساسیت مردانه و بیشتر احساسی، حسود، انتقام‌جو و منفعل هستند. او در مورد اینکه ارتکاب جرم در میان زنان نسبت به مردان کمتر است دلایل زیر را ذکر می‌کند:

۱- در زنان عوامل عاطفی، جنسی، طرز عمل، مخصوصاً اختلاف هورمونی در سنین نزدیک به بلوغ، دوره قاعدگی، دوره یائسگی و پیری، نقش مهمی در رفتارها و کژرفتاری‌های آنان ایفا می‌کند.

۲- زنان اصولاً از لحاظ زیستی محافظه‌کارترند.

۳- ضعف جسمانی زنان مانع ارتکاب جرایمی است که نیاز به قدرت بدنی و چالاکی دارد.

۴- حالات عصبی در پسران در دوره بلوغ شدیدتر از دختران است «(ستوده، ۱۳۸۴: ۹۴)

نظریه‌های جامعه‌شناختی فردگرایان درباره انحرافات

در قلمرو جامعه‌شناختی نظریه‌های مختلفی در باب کجروی و انحرافات وجود دارد. جامعه‌شناسان علل و عوامل گوناگونی را باعث شکل‌گیری رفتار مجرمانه و کجروی انسان‌ها می‌دانند.

این جامعه شناسان ریشه های انحراف و علل آن را نه در درون فرد، بلکه در بیرون از او در واقعیت های اجتماعی نهادها، ساختارها، روابط اجتماعی و نظایر آن جستجو می کنند.

- ۱- کانون بررسی آنان جامعه و ساخت اجتماعی است.
- ۲- افعال و کنش های فرد را در قبال جامعه می سنجند.
- ۳- واحد تحلیل آنها جمع است نه فرد.
- ۴- جرم و بزهکاری را امری ناخواسته به شمار می آورند که نظام اجتماعی بر فرد تحمیل کرده است» (محسن تبریزی، ۱۳۸۳: ۴۷)

نظریه های آنومی

همه صور کج رفتاری از جمله انحرافات و جرایم زنان را می توان با توجه به مفهوم آنومی (بی هنجاری) تبیین کرد. «از نظر لغوی آنومی از دو جزء ترکیب یافته است. ۱- «نومیا» و «نومی» در زبان یونانی به معنی ناموسی و قانونی است و بر قاعده روال رفتار، هنجار، سنجه، قانون، رسم روش و مانند آن دلالت دارد ۲- «آ» به مفهوم نفی آن است.

همچنین سااروخانی می نویسد: «بی هنجاری از نظر ریشه لغوی، فقدان هنجارها یا قوانین را می رساند و در آغاز، دورکیم برای تشریح بعضی از رفتارهای جانبدان و افراد غیر اجتماعی آن را به کار برد» (بیروآلن، ۱۳۸۰: ۱۶)

نظریه آنومی دورکیم

نظریه آنومی دورکیم یکی از مهم ترین، اساسی ترین و پرآوازه ترین نظریات جامعه شناسی در باب بزهکاری و کج رفتاری است. آنومی در نظر دورکیم به بی سازمانی، گسستگی و از هم گسیختگی اجتماعی، اختلال، و اغتشاش در نظام جمعی اشاره دارد. وقتی در مورد پذیرش هنجارهای اجتماعی و اهداف و انتظارات جامعه اتفاق نظر وجود نداشته باشد، بی هنجاری یا آنومی شکل می گیرد.

با توجه به بحث آنومی دورکیم می توان گفت که آنچه دورکیم درباره آنومی و رفتار انحرافی مطرح کرده است، شامل انحراف یا کج رفتاری زنان هم می شود. براساس این نظریه، هر گاه آنومی یا بی هنجاری اجتماعی افزایش یابد و هنجارها و قواعد رفتاری جامعه دچار از هم گسیختگی شوند یا فرد بر اثر فقدان هنجارها و الگوهای رفتار، دچار سرگشتگی و پریشانی شود، و بر اثر چنین حالاتی احساسات جمعی تضعیف خواهد شد و ضمانت اجرایی خود را از دست

خواهد داد و در نتیجه، کج رفتاری های اجتماعی از قبیل سرقت، قتل، فحشاء، اعتیاد و غیره افزایش می یابد.

همچنین براساس این نظریه، بین فردگرایی و افزایش جرم یا کج رفتاری رابطه وجود دارد، یعنی اگر همبستگی اجتماعی در اثر از هم گسیختگی و انفکاک بین اعضا ضعیف شود و اعضای خوب جامعه پذیر نشده باشند، نمی توانند قواعد و قوانین، آداب و رسوم و ارزش های اجتماعی جامعه را درونی کنند لذا، قادر به همراهی و همنوایی با اعتقادات، اخلاقیات، عقاید و قواعد پذیرفته شده جامعه نخواهند بود و احتمال اینکه دچار کج رفتاری اجتماعی شوند بسیار است.

نظریه آنومی رابرت مرتن

مرتن معتقد است که فقر باعث رفتار انحرافی می شود، چرا که فشار ساختاری جامعه به افراد از طریق تشویق ها و تبلیغاتی که درباره اهداف فرهنگی انجام می گیرد باعث کج روی می شود. آنومی و بی هنجاری در دیدگاه مرتن زمانی اتفاق می افتد که هنجارهای اجتماعی با واقعیت اجتماعی در ستیزند و از این طریق بر افراد جامعه فشار وارد می شود.

مرتن پنج شیوه انطباقی را مطرح کرده است که به صورت زیر است:

۱- سازگاری، همنوایی و تطابق

۲- بدعت و نوع آوری

۳- سنت گرایی یا عادت گرایی

۴- عقب نشینی و انصراف

۵- شورش و طغیان

مرتن توضیح می دهد که در جامعه چگونه ساختار اجتماعی و ارزش های اجتماعی موجب انحراف افراد جامعه می شوند. تناقض واقعیت با هنجارها به افراد فشار وارد می کند و افراد برای رسیدن به هدف های تأکید شده، ناچار به راه های غیر مشروع روی می آورند. البته شیوه واکنش افراد، به پایگاه اجتماعی و چگونگی جامعه پذیری آنها بستگی دارد. در نهایت اهمیت نظریه مرتن در این است که به رفتار فرد توجه نمی کند، بلکه بر جنبه های اجتماعی که متأثر از ساختار فرهنگی اجتماع است تأکید دارد.

نظریه رابرت آگینو، مسنرو روز نفلد:

پس از مرتن افرادی چون رابرت آگینو^۱ و مسنر^۲ و روزنفلد^۳ هم در باب انحراف نظریه‌هایی مطرح کرده‌اند که خلاصه آنها به شرح زیر است:

(الف) رابرت آگینو:

آگینو می‌گوید، نظریه فشار اجتماعی از جمله نظریه مرتن عمدتاً بر اهمیت روابط اجتماعی منفی تأکید دارد. او معتقد است سه منشأ کلی فشار وجود دارد که باعث انحراف می‌شود:

۱- ناکامی در دستیابی به اهداف با ارزش اجتماعی

۲- از بین رفتن عوامل با ارزش اجتماعی، مثلاً از دست دادن نزدیکان.

۳- تجربه کردن وقایعی که دارای ارزش اجتماعی هستند مانند سوءاستفاده جنسی از کودکان، قربانی شدن در یک واقعه جنایی، تنبیه‌های لفظی یا جسمانی. آگینو معتقد است که این فشارها تمایل به کج رفتاری را در افراد ایجاد می‌کند.

(ب) مسنر و روزنفلد:

مسنر و روزنفلد هم به نظریه مرتن در باب کج رفتاری طبقه پایین اشاره کرده‌اند و هم به دیدگاه آن دسته از جامعه‌شناسان معاصر توجه کرده‌اند که معتقدند کج روی فقط منحصر به طبقه پایین نیست، بلکه طبقات بالا و متوسط نیز ممکن است دست به کج رفتاری بزنند.

مسنر و روزنفلد می‌گویند علت ناهماهنگی بین اهداف اجتماعی و راه‌های نهادی شده جامعه آمریکا به ویژه روش‌های دست یافتن به پول، اقتصاد بازار آزاد است که مبدل به نهاد اصلی اجتماع شده است و نهادهای دیگری مثل مدرسه، کلیسا و خانواده در مقابل آن ضعیف هستند.

آنها معتقدند که تسلط ساختار اقتصادی از سه طریق آشکار می‌شود.

۱- نقش‌های غیر اقتصادی در مقابل نقش‌های اقتصادی ارزش کمتری دارند.

۲- نقش‌های غیر اقتصادی در شرایطی که تناقض پیش آید، فدای نقش‌های اقتصادی می‌شوند.

۳- در زبان روزمره استعاره‌های اقتصادی زیاد به کار می‌رود (ممتاز، ۱۳۸۱: ۷۰).

-
1. R. Agino
  2. Massner
  3. Rosenpheld

به نظر می آید در جامعه ایران هم نظریه مسنر و روزنفلد به ویژه بند اول آن کاربرد دارد و همین عامل یا عوامل با توجه به فرهنگ رو به ازدیاد تجمل گرایی و ناهمخوانی آن با راه ها و قواعد موجود موجب انحراف جامعه و به ویژه انحراف دختران و زنان شده است.

نظریه آنومی و ساختار خانواده ویلیام گود

ویلیام گود با یاری گرفتن از آنومی و تعمیم آن به نهاد خانواده درصدد است که آنومی اجتماعی را تعیین کند. بنا به نظریه ویلیام گود، خانواده یک ساختار کوچک جامعه پذیر کردن انسان هاست. خانواده اولین نهادی است که انسان در آن قدم می گذارد و شخصیت هر فرد را در دوران کودکی پرورش می دهد، نتایج آن نیز در بزرگسالی نمایان می شود. گسیختگی خانواده می تواند معلول عوامل زیر باشد:

۱. فقدان پدر. ۲. فقدان یا غیبت مادر. ۳. وجود روابط ضعیف و حتی متعارض بین اعضای خانواده (محسن تبریزی، ۱۳۸۳: ۶۹)

الف) وظایف و کارکردهای خانواده:

از جمله وظایف و کارکردهای خانواده می توان به کارکردهای تربیتی، زیستی و جسمی اشاره کرد. دو کارکرد مهم آن عبارت اند از:

۱. تامین نیازهای جسمی فرزندان. ۲. منبع رشد و یادگیری.

«کونیک^۱ از خانواده کوچک به عنوان یک گروه صمیمی نام می برد که مهم ترین کارکرد آن تولید شخصیت اجتماعی است نه فرهنگی» (اعزازی، ۱۳۸۰: ۱۷۳).

گسیختگی خانواده باعث می شود اعضای آن دچار بحران شوند و نیازهای روحی و روانی و جسمی آنان درست و به موقع تأمین نشود. در چنین شرایطی، دختران و زنان مثل دیگر اعضای خانواده دچار آسیب خواهند شد و به طرف رفتارهای انحرافی کشیده می شوند.

نظریه همنشینی افتراقی ادوین ساترلند

ادوین ساترلند با تأثیر از نظریه های شاو و مک گی معتقد است که: «رفتار انحرافی مانند سایر رفتارهای اجتماعی از طریق همنشینی و پیوستگی با دیگران آموخته می شود» (محسن تبریزی، ۱۳۸۳: ۱۰۰). ساترلند رفتار بزهکارانه را ناشی از فرآیند یادگیری در اثر تماس با افراد می داند؛ این رفتارها مخصوصاً در روابط داخلی گروه های کوچکی که در مدرسه، کوچه و محله شکل می گیرند، آموخته می شود.

1. Konic

ساترلند معتقد است، مردمی که مرتکب قانون شکنی می شوند، مطمئناً نسبت به کسانی که مرتکب قانون شکنی نمی شوند ارتباط بیشتری با قانون شکنان دارند. او بر این عقیده است که چنین وضعیتی هم برای مردان و هم برای زنان وجود دارد. مردم به نسبت همنشینی و ارتباطی که با قانون شکنان دارند، کجرو می شوند؛ این تأثیرپذیری ناشی از چند عامل است:

۱. اولین عامل تماس زیادی است که با دیگران برقرار می شود.
۲. دومین عامل سن شخص است.
۳. سومین عامل نسبت تماس با کجروان جامعه در مقایسه با نسبت تماس با همنوایان است» (همان: ۱۰۱)

نظریه بر چسب زنی یا انگ زنی بکرولمرت

این نظریه به واکنش گروه های اجتماعی و فرد اشاره دارد در واقع یکی از دیدگاه های کنش متقابل نمادین است.

براساس این نظریه می توان گفت، برای رفتار انحرافی نمی توان یک علت را پیدا کرد بلکه علل و عوامل مختلفی در کج روی دخیل هستند. لذا متخصصان جرم و انحرافات باید واکنش اجتماعی به جرم و کج روی را مدنظر قرار دهند.

لمرت انحراف را به انحراف نخستین و انحراف ثانویه تقسیم می کند و معتقد است که: «انحراف در مرحله نخستین، خواه به عنوان آزمایش خواه از روی کنجکاوای رخ دهد، خواه با محاسبه انجام شده باشد، اثر چندانی بر خود پنداره، شخص به عنوان فردی درست رفتار باقی نمی گذارد و فرد آن را تخریفی جزئی می داند که در موقعیت های خاص قابل توجیه است» (سخاوت، ۱۳۸۳: ۹۹).

براساس نظریه برچسب زنی، انحراف نخستین و انحراف ثانویه می توان بخشی از کج رفتاری زنان را تبیین کرد، بالاخص اینکه زنان مجرم معمولاً از طبقات پایین یا از اقلیت های قومی خاص هستند.

نظریه کنترل اجتماعی هیرشی

نظریه هیرشی این فرض مبتنی است که انحراف یا کج روی ناشی از ضعف و گسستگی رابطه فرد به جامعه ای است که کنترل و نظارت اجتماعی در آن ضعیف است. هیرشی اعتقاد دارد که اجزای تعلق و وابستگی به جامعه شامل موارد زیر است:

۱. ارتباط با سایر افراد و مشارکت در نقش ها و فعالیت های اجتماعی که ارزش و نتایجی برای آینده دارند.
۲. اعتقاد به ارزش های اخلاقی و هنجارهای فرهنگی و امثال آن (محسن تبریزی، ۱۳۸۳: ۶۰).
با توجه به نظریه هیرشی می توان گفت که بزهکاری و کج رفتاری ناشی از فقدان و ضعف نظارت اجتماعی است. هرگاه نظارت و کنترل اجتماعی تضعیف شود، همنوایی افراد با هنجارها و ارزش های جامعه دچار گسستگی و ضعف خواهد شد، و فردگرایی و گسیختگی فردی بیشتر می شود و احتمال بروز کج رفتاری افزایش می یابد.

نقد و بررسی

در قلمرو جامعه شناسی، نظریه های مختلفی در باب کج روی و انحرافات مطرح شده است؛ که در تحقیق حاضر بیشتر نظریه های مطرح شده برگرفته از نظریه آنومی است. جامعه شناسان در بحث کج روی و جرم به علت های اجتماعی آن می پردازند و معمولاً ساخت اجتماعی را مد نظر قرار می دهند.

موضوع جرم و کج روی مفهوم بسیار وسیع و گسترده ای را در بر می گیرد، به طوری که از قتل های بسیار فجیح تا تخلفات جاده ای و غیره را شامل می شود. اما هنوز هیچ توافق کلی در مورد اینکه چه چیزی به طور مطلق جرم است، وجود ندارد. لذا جرم و کج روی پدیده هایی نسبی اند که با توجه به زمان و مکان در میان جوامع دارای تعاریف مختلف هستند. با اتکا به معنای نظری تحقیق حاضر می توان چنین نتیجه گرفت که علت همه رفتارهای غیر عادی انسان ها بالاخص زنان را باید در جامعه جستجو کرد. جرمی چون فحشا و سرقت، اعتیاد، فروش مواد مخدر، همگی منبعت از فشارهایی اند که ساخت اجتماع بر افراد وارد می کند. جامعه شناس بزرگ فرانسوی دورکیم، جرم را پدیده ای اجتماعی می داند و معتقد است که همه جوامع دارای جرائم مختلف اند. دلیل این امر کارکرد ساختارهای جامعه است که هرگاه از حالت عادی فراتر رود تبدیل به بیماری اجتماعی خواهد شد. دورکیم به نقش دین و باورهای مذهبی با بازدارندگی از کج رفتاری و جرم تاکید دارد و همچنین کج رفتاری و جرم را ناشی از تناقض هنجارها و گاهی فقدان یا ضعف هنجارها می داند. او همچنین معتقد است که انسجام و یکپارچگی بین اعضای خانواده در جلوگیری از جرم و انحراف اجتماعی تأثیر دارد و احتمال قانون شکنی را کاهش می دهد.

مرتن معتقد است که فقر اقتصادی باعث کج روی و جرم می شود. فشاری که ساخت اجتماعی بر افراد وارد می کند باعث می شود افراد برای رسیدن به اهداف منتخب جامعه به راه های غیر قانونی متوسل شوند.

اگینو هم روابط متقابل اجتماعی منفی را مطرح می کند. او ناکامی در دستیابی به اهداف اجتماعی را یا حذف عوامل با ارزش مثل فوت پدر و مادر و تجربه وقایع منفی مثل تنبیه لفظی یا جسمانی را مورد توجه قرار داده و معتقد است که عوامل مذکور باعث جرم یا کج رفتاری افراد می شوند.

ویلیام گود با تاکید بر نهاد خانواده و ارزش های حاکم بر آن، همبستگی و عدم همبستگی اعضای خانواده را مورد توجه قرار داده و نقش خانواده را در جلوگیری از کج روی و ارتکاب جرم موثر می داند و خانواده را به عنوان تامین کننده نیازهای جسمی و منبع رشد مورد توجه قرار می دهد. بکر و لمرت با توجه به مسئله برچسب زنی وانگ اجتماعی به تحقیق در مورد علت کج رفتاری و جرم پرداخته اند و معتقدند که هیچ عملی خود به خود جرم نیست، بلکه این جوامع هستند که با جرم انگاری برخی از اعمال به آنها عنوان کیفی می دهند.

هیرشی، جرم یا انحراف را ناشی از ضعف یا گسستگی رابطه فرد یا اجتماع بر اثر عدم تعلق به گروه یا جامعه می داند و علقه های اجتماعی از نظر او علاقه، مشغولیت، تعهد ایمان و عقیده هستند.

فمنیست ها با بیان شرایط نامطلوب و نامساعد زنان در جامعه، سلطه و اقتدار مردان و فرمانبرداری زنان را عامل ریشه دار مردسالاری و نابرابری بین زنان و مردان می دانند. به نظر آنها، نتیجه این شرایط نامطلوب و نابرابری ها جرم و انحراف زنان است و خواهان تغییر قوانین موجود هستند.

باتوجه به مباحث فوق و سوابق تجربی تحقیق می توان ادعان داشت که تمامی نظریه های فوق به دنبال کشف علل و عوامل ایجاد جرم در جامعه اند و هر یک به عامل خاصی اشاره کرده اند. با توجه به سوابق تجربی تحقیق، جرائم زنان بیشتر شامل مواردی چون روسپی گری، اعتیاد، فروش مواد مخدر و سرقت است، علل و عوامل آنها در فقر اقتصادی، بیکاری، فقدان والدین و داشتن والدین معتاد و سارق ریشه دارد. همچنین این گونه افراد دوران کودکی و نوجوانی خوبی نداشته اند. آنها معمولاً مورد بی توجهی، بی مهری و تنبیه های شدید بدنی قرار گرفته اند و برای خلاص شدن از چنین وضعیتی یا دست به فرار زده اند یا تن به ازدواج های

زودرس داده اند و در هر صورت با شکست هایی مواجه شده اند که آنها را به ورطه انحراف و جرم کشانده است.

الگوی نظری تحقیق

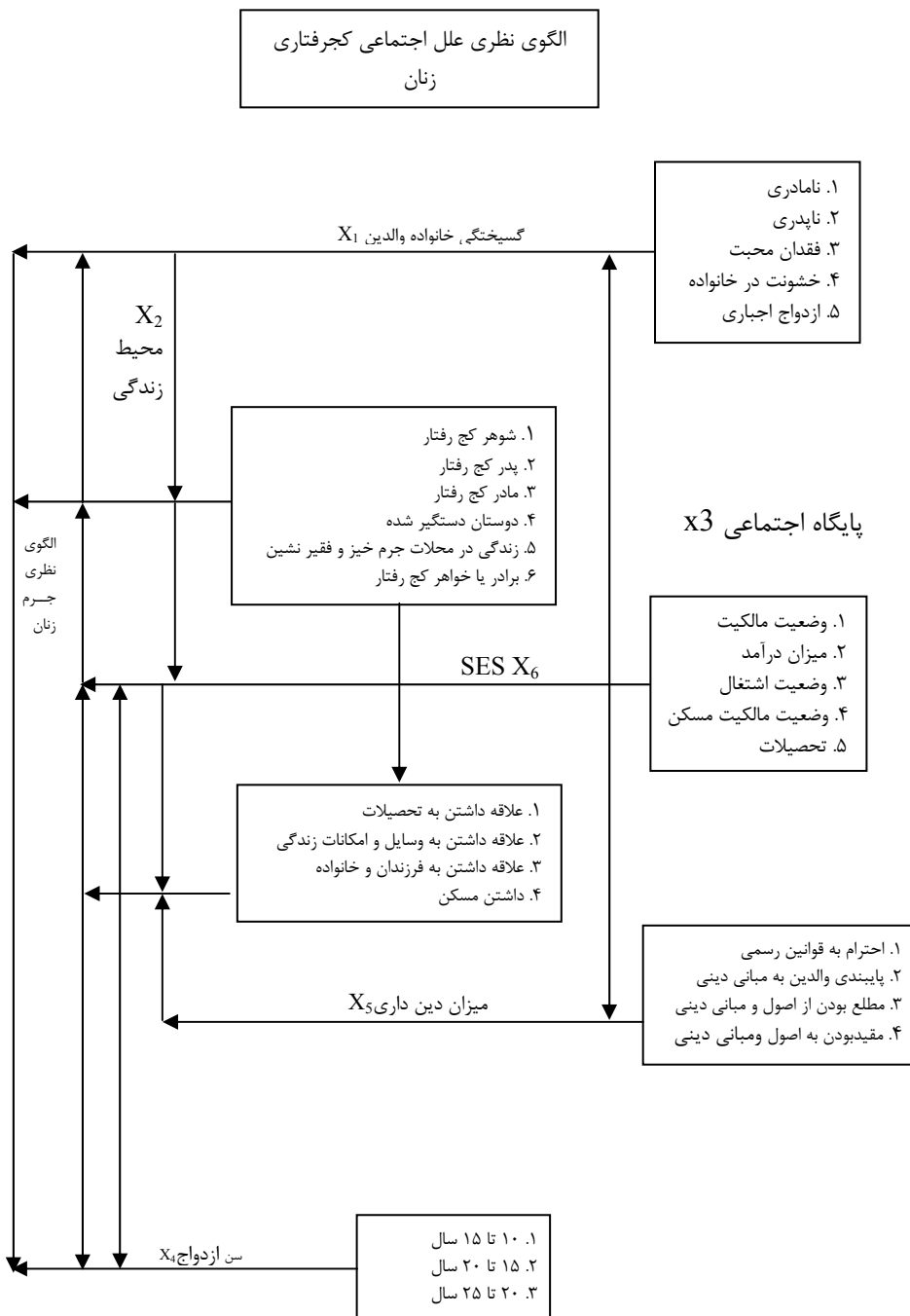
با توجه به مبانی نظری و سوابق تجربی تحقیق می توان چنین گفت که تاکنون هیچ نظریه واحدی نتوانسته است تاثیر متغیرهای مستقل فردی و اجتماعی بر فرد را تبیین کند. بنابراین در این تحقیق تبیین علل و عوامل اجتماعی موثر بر کج رفتاری و جرم زنان، از تلفیق نظریه های مطرح شده در مکتب کارکردگرایی به ویژه نظریه های آنومی از جمله نظریه های آنومی دورکیم، مرتن، ویلیام گود و همچنین نظری، کنترل اجتماعی هیرشی و همنشین افتراقی ساترلند استفاده شده است. بنابراین بررسی تاثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (جرم زنان) مبتنی بر الگویی تلفیقی و ترکیبی است.

متغیرهای مستقل X_1 (از هم گسیختگی خانواده) و X_2 (سن ازدواج) از نظریه آنومی خانواده ویلیام گود اخذ شده است.

متغیر مستقل X_3 (محیط زندگی) براساس نظریه همنشینی ساترلند مطرح شده است. متغیر مستقل X_4 پایگاه اجتماعی (SES) مبتنی بر نظریه آنومی است. متغیر مستقل X_5 (تعلقات اجتماعی) با توجه به نظریه کنترل اجتماعی هیرشی تعیین شده است.

متغیر مستقل X_6 (میزان دین داری) از نظریه آنومی دورکیم اخذ شده است. متغیر وابسته شامل جرمی است که رخ داده و با توجه به نظریه های آنومی خانواده، نظریه همنشینی، نظریه آنومی دورکیم و نظریه آنومی مرتن و نظریه کنترل اجتماعی هیرشی مطرح شده است.

شکل ۱-۲

روش شناسی پژوهش

روش پژوهش: یکی از متداول ترین روش های توصیفی تحقیق در علوم اجتماعی روش پیمایش^۱ است. این روش معمولاً روی جمعیت های بزرگ و با استعانت از پرسشنامه صورت می گیرد و محقق معمولاً به بررسی جامعه نمونه می پردازد (فرض می شود که معرف جامعه کل است) یعنی نتایج حاصله به کل جامعه آماری تعمیم داده می شود (محسن تبریزی، ۱۳۸۵: ۵۲).

در تحقیق حاضر با توجه به هدف اصلی، روش پیمایش انتخاب شده است. در این روش محقق برای شناخت مسئله مراحل زیر را طی می کند:

۱. طرح مسئله
۲. مروری بر مبانی نظری و مطالعات پیشین
۳. استخراج و تنظیم فرضیه ها
۴. روش شناسی
۵. تجزیه و تحلیل اطلاعات و آزمون فرضیه ها
۶. نتیجه گیری و پیشنهاد

فرضیه ها یا پرسش های پژوهشی

۱. احتمالاً بین از هم گسیختگی خانواده های زنان مجرم در مقایسه با زنان غیر مجرم تفاوت معناداری وجود دارد.
۲. احتمالاً بین محیط زندگی زنان مجرم در مقایسه با زنان غیر مجرم (عادی) تفاوت معناداری وجود دارد.
۳. احتمالاً بین پایگاه اجتماعی زنان مجرم در مقایسه با زنان غیر مجرم (عادی) تفاوت معناداری وجود دارد.
۴. احتمالاً بین سن ازدواج زنان مجرم در مقایسه با زنان غیر مجرم (عادی) تفاوت معناداری وجود دارد.
۵. احتمالاً بین دین داری زنان مجرم در مقایسه با زنان غیر مجرم (عادی) تفاوت معناداری وجود دارد.

۶- احتمالاً بین تعلقات اجتماعی زنان مجرم در مقایسه با زنان غیر مجرم (عادی) تفاوت معناداری وجود دارد.

روش جمع آوری داده ها

مارش بر این اعتقاد است که پیمایش صرفاً دارای یک روش خاص برای گردآوری داده‌ها نیست. هر چند در این روش عمدتاً از پرسشنامه استفاده می‌شود، فنون دیگری از قبیل مصاحبه عمیق و محاسبه ساخت مند، مشاهده و تحلیل محتوا و جز اینها هم به کار می‌روند. ویژگی بارز روش پیمایشی شیوه گردآوری داده ها و تحلیل محتواست (دواس، ۱۳۷۶: ۱۳).

در هر تحقیق پیمایشی معمولاً محقق نمونه ای از جمعیت را انتخاب می کند و پرسشنامه ای استاندارد شده در اختیار آنان قرار می دهد تا به آن پاسخ دهند (بی بی ارال، ۱۳۸۴: ۵۹). بر همین اساس روش پیمایش در تحقیق حاضر می تواند سودمند باشد.

برای جمع آوری اطلاعات و داده های لازم در مورد متغیرهای به کار گرفته شده از پرسشنامه استفاده شده است. پرسشنامه را پرسشگران رشته های علوم اجتماعی در بین زندانی توزیع کردند و چون به نظر می آمد اکثر زنان زندانی سواد کافی برای خواندن پرسشنامه نداشتند، پرسشگران در طی مصاحبه آنها را تکمیل کردند.

ابزار اندازه گیری و چگونگی سنجش متغیرها

همان طور که ذکر شده، ابزار اندازه گیری پرسشنامه است و از دو گروه متفاوت نظرسنجی شده است.

۱. کسانی که مرتکب جرم شده اند؛

۲. همتایانی که مرتکب جرم نشده اند.

قبل از اجرای تحقیق، اعتبار روایی پرسشنامه سنجیده شد و پس از آزمون های ذریبط و تایید سوال ها، پرسشنامه در بین نمونه ها توزیع شد.

اعتبار^۱ عبارت است از میزان دقت و نظارت معیارهای سنجش، شاخص ها و واحدهای اندازه گیری مورد استفاده در تحقیق، مثلاً با عنایت به شاخص های مفاهیم و متغیرهای به کار رفته در سنجش، اندازه گیری آن مفهوم یا متغیر بستگی تام و تمام به دقت شاخص های بکار رفته

دارد.

برای تامین اعتبار ابزار تحقیق از روش بازآزمایی - فرمول آلفای کرانباخ استفاده شده بدین صورت که ابزار تحقیق در مرحله مقدماتی بین ۲۰ نفر از افراد نمونه توزیع و پس از جمع آوری پرسشنامه ها داده ها به رایانه وارد و کدگذاری شدند. سپس با استفاده از نرم افزار آماری SPSS اعتبار آزمون محاسبه شد و میزان $\alpha = 0.83$ به دست آمد که از نظر علمی قابل قبول است و اعتبار پرسش ها تأیید گردید (محسن تبریزی، ۱۳۸۵: ۵۵).

برای تعیین روایی ابزار تحقیق از روش روایی محتوایی استفاده شده است. بدین شکل که ابتدا براساس مطالعات صورت گرفته متناسب با فرضیه تحقیق، مولفه های کلی شناسایی و برای اندازه گیری هر یک شاخص هایی در نظر گرفته شد. سپس شاخص ها در قالب سؤال تهیه و تنظیم و برای رفع نقص احتمالی و حذف موارد مبهم در اختیار استادان راهنما و مشاور و متخصصان امر قرار گرفت. پس از بررسی دقیق، نظرات اصلاحی آنها در تدوین پرسشنامه به کار گرفته شد. ما برای روایی این تحقیق از روش آزمون-آزمون مجدد استفاده کرده ایم که در آن، سنجش یا ابزاری (نظریه پرسشنامه) مشخص در مورد فرد یا گروهی خاص و موضوعی معین در دوره های متفاوت به کار می رود و همبستگی بین نتایج حاصله در دو زمان محاسبه می شود. بنابراین، هر قدر تفاوت نتایج در دو زمان بیشتر باشد، ضریب روایی رو به کاهش می

$$r \times x' = \frac{s^2 t}{s^2 x} \quad \text{گذارد. فرمول آن چنین است:}$$

متغیر نتایج حاصل از اولین تحقیق = X

متغیر نتایج حاصل از دومین تحقیق = X'

ضریب همبستگی بین نتایج دو تحقیق مساوی است با $r_{XX'}$ ، واریانس محاسبه شده مقادیر به دست آمده نیز برابر است با $s^2 x$ ، برآورد واریانس مقادیر درست $s^2 t$ است. در این پژوهش ابتدا ۲۰ پرسشنامه ۴۵ سوالی بین زنان زندانی گرگان و گنبد توزیع شد و بعد از گذشت بیست روز این کار را تکرار کردیم نتایج به دست آمده است به صورت زیر است:

$$r \times x' = \frac{750}{900} = 0.83 \quad r \times x' = 0.83 \quad \text{ضریب همبستگی بین نتایج دو تحقیق یا همان روایی}$$

متغیرهای تحقیق و تعریف عملیاتی آنها

متغیرهای تحقیق عبارت اند از، ۱. میزان دین داری ۲. سن ازدواج ۳. محیط زندگی ۴. تعلقات اجتماعی ۵. پایگاه اجتماعی و اقتصادی ۶. گسیختگی خانواده. هر یک از این متغیرها اندازه گیری و تعریف عملیاتی شده اند. متغیر مستقل جرم است. برای سنجش این متغیر از شاخص هایی چون نوع جرم و دفعات تکرار در مقیاس اسمی سؤال شد.

۱. برای سنجش متغیر میزان دین داری در مقیاس ترتیبی، شاخص هایی چون مقید بودن و مطلع بودن از احکام دین و پایبندی به اصول دینی و ملزم بودن به رعایت نظم و قوانین جامعه صورت سؤال در آمد تا با جمع آوری اطلاعات، مربوط به این شاخص ها، میزان دین داری مشخص شود.

۲. برای سنجش متغیر سن ازدواج در مقیاس اسمی درباره سن ازدواج فرد سؤال شد.

۳. برای سنجش متغیر محیط زندگی درباره شاخص هایی چون سابقه ارتکاب جرم و محکومیت در بین اعضای خانواده دوستان مجرم و شوهر معتاد در مقیاس اسمی سؤال شد تا متغیر محیط زندگی مشخص شود.

۴. برای سنجش متغیر تعلقات اجتماعی درباره شاخص هایی چون داشتن مسکن، سطح تحصیلات، امکانات زندگی با استفاده از مقیاس ترتیبی و اسمی سؤال شد تا متغیر تعلقات اجتماعی مشخص شود.

۵. برای سنجش متغیر پایگاه اجتماعی و اقتصادی درباره شاخص هایی چون میزان درآمد ماهانه، میزان تحصیلات و شغل با استفاده از مقیاس فاصله ای و ترتیبی و اسمی سؤال شد تا پایگاه اجتماعی تعیین شود.

۶. برای سنجش متغیر از هم گسیختگی درباره شاخص هایی چون داشتن ناپدری، نامادری، ازدواج اجباری، تنبیه شدن توسط والدین سه سؤال در مقیاس اسمی مطرح شد تا از هم گسیختگی خانواده تعیین شود.

جامعه آماری

منظور از جامعه آماری همان جامعه اصلی است که از آن نمونه‌ای نمایا یا معرف به دست آمده است (ساروخانی، ۱۳۸۷: ۱۵۷).

مجموعه اشیا یا نمونه هایی که یک یا چند صفت مشترک داشته باشند و یک جا در نظر گرفته شوند، جامعه آماری نامیده می شوند. به عبارت دیگر، مجموعه افراد جامعه ای را که نمونه ای از آنها بتواند معرف آن باشد جامعه آماری می نامند. (منصور فر، ۱۳۸۰: ۲).
در تحقیق حاضر جامعه آماری شامل کلیه زنان زندانی استان گلستان در سال ۱۳۸۷ است.

روش نمونه گیری و حجم نمونه

در این مطالعه نمونه گیری از زنان زندانی های استان گلستان به صورت نمونه گیری تصادفی نظام مند بوده است.

برای تعیین حجم نمونه از آمارهایی استفاده شد که مسئولان زندان های شهرستان های گنبد کاووس و گرگان در اختیار گذاشتند و برای محاسبه از فرمول کوکران استفاده شده است. آمار زندان های جامعه مورد مطالعه به شهر زیر است:

مردان گنبد	۳۱۲۱
مردان گرگان	۳۶۰۰
زنان گنبد	۱۷۶
زنان گرگان	۱۶۵
جمع	۷۰۶۲

مطابق فرمول برآورد حجم نمونه به صورت زیر است:

$$n = \frac{N (Z_{1-\frac{\alpha}{2}})^2 \cdot P \cdot q}{Nd^2 + (Z_{1-\frac{\alpha}{2}})^2 Pq}$$

در این فرمول:

N: تعداد زنان زندانی ۳۴۱

$Z_{1-\frac{\alpha}{2}}$: برای $\alpha = 0.1$ یا $P = 0.99$ و مساوی ۲/۵۸ است.

P: نسبت زنان زندانی به کل زندانیان.

q: (1-P)

d: ضریب دقت

بنابراین:

$$n = \frac{7062 \times (2/58)^2 \times 0/05 \times 0/95}{7062 \times 0/06^2 + (2/58)^2 \times 0/05 \times 0/95} = 87 \approx 90$$

در مرحله بعد تعداد نمونه به نسبت زندانیان گرگان و گنبد از طریق PPS¹ تعیین شده است.

$$\text{تعداد زندانیان زن} = 176 + 165 = 341$$

$$\text{تعداد نمونه گرگان} = \frac{165}{341} = 0/48 \quad 0/48 \times 90 = 43 \text{ نفر}$$

$$\text{تعداد نمونه گنبد} = \frac{176}{341} = 0/52 \quad 0/52 \times 90 = 47 \text{ نفر}$$

پس از مراجعه به زندان تعداد نمونه ها به صورت نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند.

روش های تجزیه و تحلیل داده ها

روش های آماری مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده ها با توجه به نوع پژوهش و ویژگی های داده ها متفاوت است. نوع اندازه گیری هر متغیر برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و نیز استفاده از روش های آماری مناسب آن سطح در هر مطالعه ای بسیار با اهمیت و اساسی است.

در تحقیق حاضر سعی شده است این امر مورد توجه قرار گیرد، لذا با توجه به سطوح اندازه گیری از روش های آمار توصیفی، مثل جداول توزیع فراوانی و در آمار استنباطی از جداول دو بعدی و در تجزیه و تحلیل از آزمونهای مناسب پارامتری و غیر پارامتری استفاده برای معنی دار بودن یافته های مربوط به گروه آزمون و گروه کنترل نیز از آزمون های مناسب استفاده شد (غیرمجرم، عادی) و این گروه حتی الامکان با گروه مجرم (تست) همتا شده اند که آزمون مورد استفاده آزمون t همتا بوده است. داده ها نیز با استفاده از نرم افزار SPSS محاسبه شده اند.

یافته ها

نتایج به دست آمده از تحقیق به این صورت است: مقایسه تعلقات اجتماعی زنان مجرم با زنان غیر مجرم نشان دهنده همبستگی پایین در بین این متغیر است. چون آلفای محاسبه شده مساوی با ۰/۱۴۶ است. بنابراین، بین تعلقات اجتماعی زنان مجرم و غیرمجرم تفاوت معنی داری

1. Proportion Population Size (PPS)

وجود ندارد. به عبارت دیگر عامل تعلقات اجتماعی بر ارتکاب جرم و به زندان افتادن موثر نیست.

جدول شماره ۱: همبستگی تعلقات اجتماعی زنان مجرم و غیر مجرم

Sig.	n	N	تعلقات اجتماعی
.۱۴۶	۰/۱۰۹	۱۸۰	Pair 1 گروه زنان مجرم و غیر مجرم یا عادی

در فرضیه دوم، مقایسه از هم گسیختگی خانواده در زنان مجرم و زنان غیر مجرم نشان دهنده همبستگی بالاست چون آلفای محاسبه شده مساوی با ۰/۰۰۲ است. بین کسانی که در زندان اند و آنهایی که آزاد هستند از نظر از هم گسیختگی خانواده اختلاف معنی دار وجود دارد. به عبارت دیگر عامل از هم گسیختگی خانواده بر ارتکاب جرم و به زندان افتادن موثر بوده است.

جدول شماره ۲: همبستگی از هم گسیختگی خانواده در زنان مجرم و غیر مجرم

Sig.	n	N	از هم گسیختگی خانواده
.۰۰۰۲	۰/۲۲۶	۱۸۰	Pair 1 گروه زنان مجرم و غیر مجرم یا عادی

در فرضیه سوم، مقایسه سن ازدواج زنان مجرم با زنان غیر مجرم بیانگر همبستگی بالاست، چون آلفای محاسبه شده مساوی با ۰/۰۴۴ است. بنابراین رابطه معنی داری بین سن ازدواج و ارتکاب جرم وجود دارد. به عبارت دیگر، عامل سن ازدواج بر ارتکاب جرم و به زندان افتادن موثر بوده است.

جدول شماره ۳: همبستگی سن ازدواج در زنان مجرم و غیر مجرم

Sig.	n	N	سن ازدواج
.۰۰۴۴	۰/۱۸۱	۱۸۰	Pair 1 گروه زنان مجرم و غیر مجرم یا عادی

در فرضیه چهارم، مقایسه محیط زندگی زنان مجرم با زنان غیر مجرم بیانگر همبستگی بالاست، چون آلفای محاسبه شده مساوی با ۰/۰۴۱ است. بنابراین بین کسانی که در زندان اند و آنهایی

که آزاد هستند از نظر محیط زندگی اختلاف معنی دار وجود دارد. به عبارت دیگر، عامل محیط زندگی در ارتکاب جرم و به زندان افتادن مؤثر بوده است.

جدول شماره ۴: همبستگی محیط زندگی زنان مجرم و غیر مجرم

Sig.	n	N	محیط زندگی
۰/۰۴۰	۰/۱۵۳	۱۸۰	Pair 1 گروه زنان مجرم و غیر مجرم یا عادی

در فرضیه پنجم، مقایسه پایگاه اجتماعی زنان مجرم با زنان غیر مجرم بیانگر همبستگی بالاست، چون آلفای محاسبه شده مساوی با ۰/۰۰۰ است. پس بین پایگاه اجتماعی اقتصادی و ارتکاب جرم رابطه بسیار معنی دار وجود دارد. به عبارت دیگر، عامل پایگاه اجتماعی اقتصادی بر ارتکاب جرم و به زندان افتادن مؤثر بوده است.

جدول شماره ۵: همبستگی پایگاه اجتماعی - اقتصادی زنان مجرم و غیر مجرم

Sig.	n	N	پایگاه اجتماعی اقتصادی
۰/۰۰۰	۰/۲۷۵	۱۸۰	Pair 1 گروه زنان مجرم و غیر مجرم یا عادی

در فرضیه ششم، مقایسه دین داری زنان مجرم با زنان غیر مجرم بیانگر همبستگی بالاست، چون آلفای محاسبه شده مساوی با ۰/۰۱۳ است. بنابراین بین دین داری و ارتکاب جرم رابطه معتبر وجود دارد. به عبارت دیگر، عامل دین داری بر ارتکاب جرم و به زندان افتادن مؤثر بوده است.

جدول شماره ۶: همبستگی دین داری زنان مجرم و غیر مجرم

Sig.	n	N	دین داری
۰/۰۱۲	۰/۱۸۶	۱۸۰	Pair 1 گروه زنان مجرم و غیر مجرم یا عادی

بحث و نتیجه گیری

در قلمرو جامعه شناسی نظریه های مختلفی در باب کجروی و انحرافات مطرح است و در تحقیق حاضر، بیشتر نظریه های مطرح شده برگرفته از نظریه انومی است. جامعه شناسان در بحث کجروی و جرم به علت های اجتماعی آن می پردازند و معمولاً ساخت اجتماعی را مدنظر قرار می دهند.

موضوع جرم و کجروی مفهوم بسیار وسیع و گسترده ای را در برمی گیرد، به طوری که از قتل های بسیار تا تخلفات جاده ای و غیره را شامل می شود. اما هنوز در مورد اینکه چه چیزی به طور مطلق جرم است، توافق کلی وجود ندارد. جرم و کجروی پدیده هایی نسبی اند که با توجه به زمان و مکان تعاریف مختلفی در جوامع دارند. با اتکا به معنای نظری تحقیق حاضر می توان نتیجه گرفت که عامل همه رفتارهای غیرعادی انسان ها بالاخص زنان را باید در جامعه جستجو کرد. جرائمی چون فحشا و سرقت، اعتیاد، فروش مواد مخدر، همگی منبعث از فشارهایی هستند که ساخت اجتماع بر افراد وارد می کند.

در الگوی نظری انومی و کارکردگرایی دورکیم، جرم یک پدیده اجتماعی تلقی می شود. او معتقد است که همه جوامع دارای جرائم مختلف هستند و این امر ناشی از کارکرد ساختارهای جامعه است. هرگاه جرم از حالت عادی فراتر رود تبدیل به بیماری اجتماعی می شود. دورکیم به نقش دین و باورهای مذهبی در بازدارندگی از کج رفتاری و جرم تاکید دارد و همچنین کج رفتاری و جرم را ناشی از تناقض هنجارها و گاهی فقدان یا ضعف هنجارها می داند. او همچنین معتقد است که انسجام و یکپارچگی بین اعضای و خانواده در جلوگیری از جرم و انحراف مؤثر است و احتمال قانون شکنی اش را کاهش می دهد.

مرتن با توجه به الگوی نظری کارکردگرایی انومی می گوید که فقر اقتصادی باعث کج رفتاری و جرم می شود. فشاری که ساخت اجتماعی بر افراد وارد می کند، باعث می شود که افراد برای رسیدن به اهداف منتخب جامعه به راه های غیر قانونی متوسل شوند.

در نظریه فشار اجتماعی اگینو روابط متقابل اجتماعی منفی مطرح می شود. او ناکامی در دستیابی به اهداف اجتماعی یا حذف عوامل با ارزش مثل فوت پدر، مادر و تجربه وقایع منفی مثل تنبیه لفظی یا جسمانی را مورد توجه قرار داده و معتقد است که عوامل مذکور باعث جرم یا کج رفتاری افراد می شوند.

ویلیام گود در نظریهٔ آنومی و ساختار خانواده با تاکید بر نهاد خانواده و ارزش‌های حاکم بر آن، همبستگی و عدم همبستگی اعضای خانواده را مورد توجه قرار داده است و نقش خانواده را در جلوگیری از کج روی و ارتکاب جرم مؤثر می‌داند. او خانواده را به عنوان تامین کننده نیازهای جسمی و منبع رشد مورد توجه قرار می‌دهد.

بکرولمرت در نظریهٔ برچسب زنی یا انگ زنی با توجه به مسئله برچسب زنی و انگ اجتماعی به تحقیق در مورد علت کج رفتاری و جرم پرداخته و معتقدند که هیچ عملی خود به خود جرم نیست، بلکه این جوامع هستند که با جرم‌انگاری برخی از اعمال، به آنها عنوان کیفی می‌دهند.

هیرشی در نظریهٔ کنترل اجتماعی انحراف را ناشی از ضعف یا گسیختگی رابطه فرد یا اجتماع بر اثر عدم تعلق به گروه یا جامعه می‌داند و علقه‌های اجتماعی از نظر او علاقه، مشغولیت، تعهد ایمان و عقیده‌اند.

بالاخره فمینیست‌ها با بیان شرایط نامطلوب و نامساعد زنان در جامعه، سلطه و اقتدار مردان و فرمانبرداری زنان را عامل ریشه دار مردسالاری و نابرابری بین زنان و مردان می‌دانند. از دیدگاه آنها نتیجه این شرایط نامطلوب و نابرابری جرم و انحراف زنان است و خواهان تغییر قوانین موجود هستند.

بنابراین در نتیجه گیری نهایی باید گفت که با توجه به مباحث فوق و سوابق تجربی تحقیق می‌توان ادعان داشت که تمامی نظریه‌های فوق به دنبال کشف علل و عوامل ایجاد جرم در جامعه‌اند و هر یک به عامل به خاص در ایجاد جرم و کج روی اشاره نموده‌اند.

چنانکه از سوابق تجربی تحقیق بر می‌آید، جرائم زنان بیشتر شامل اعتیاد، مواد مخدر، قتل، روسپیگری، سرقت و کلاهبرداری است. این جرائم در فقر اقتصادی، بیکاری، فقدان والدین، والدین معتاد و مجرم، سطح تحصیلات، سن پایین ازدواج، محیط زندگی نامناسب، از هم گسیختگی خانواده و تا حدودی کم بودن میزان تعلقات اجتماعی ریشه دارد. افراد مجرم دوران کودکی و نوجوانی خوبی نداشته‌اند. آنها معمولاً مورد بی‌توجهی و بی‌مهری و تنبیه‌های شدید بدنی قرار گرفته و برای خلاص شدن از چنین وضعیتی یا دست به فرار زده‌اند یا تن به ازدواج‌های زودرس داده‌اند، در هر صورت با شکست‌هایی مواجه شده‌اند که آنها را به ورطه انحراف و جرم کشانده است.

پیشنهادات و راهکارها

اصولاً پیشنهادها و راهکارها متکی به یافته ها و نتایج پژوهش اند. پیشنهادهای ما در این تحقیق نیز مبتنی بر یافته ها و نتایج حاصل از که از آزمون فرضیه هاست این پیشنهادها در سطح خرد، میانی و کلان عبارت اند از:

سطح خرد

۱. آشنایی زنان با مشخصات مواد مخدر از طریق رسانه ها و مأموران نیروی انتظامی به صورت برپایی نمایشگاه و سایر راهبردها، زیرا یکی از راه های پیشگیری زنان از اعتیاد آشنایی آنها با خصوصیات مواد مخدر و پیامدهای آن است. هر چه فرد آگاهی بیشتری از آثار منفی و زیان بار اعتیاد به مواد مخدر داشته باشد، احتمال اجتناب از آن بیشتر است. این شیوه پیشگیری، از نوع کنترل درونی است و اثر و نتیجه آن به مراتب بیش از کنترل بیرونی است.

۲. تقویت باورها و ارزش های دینی، هر قدر ارزش ها و دستورات دینی در فرد بیشتر درونی شود، به او در برابر رفتارهای انحرافی مصونیت بیشتری می دهد. در هنگام مواجهه فرد یا وضعیت بی هنجاری اجتماعی، دین قادر است نوعی جایگزین مشروع و قابل اجرا برای اهداف یا ابزارهای غیر قابل دسترسی فراهم آورد و فرد را از ابتلا به تبعات روانی بی هنجاری دور سازد (سلیمی، ۱۳۸۰: ۶۹۴)

سطح میانی

۱- انتخاب همسر مناسب: خانواده ها باید تلاش کنند فردی مناسب و عاری از هرگونه اعتیاد را برای همسری دختر و پسر خود برگزینند و نیروی انتظامی با تهیه بانک اطلاعاتی در مورد تمام افراد کشور می تواند این مشکل را برای خانواده های عزیز آسان کند. این بانک اطلاعاتی می تواند شامل اطلاعاتی درباره سوء پیشینه، اعتیاد، بیماری های واگیر، بیماری های روانی، سطح تحصیلات و به طور کلی سابقه فرد و خانواده اش باشد. وقتی خانواده ها به چنین اطلاعاتی دسترسی داشته باشند، احتمالاً میزان جرم در جامعه تا حدودی کاهش می یابد.

۲- جلوگیری از شرکت فرزندان در مهمانی های خاص: با گسترش نسبی مصرف مواد مخدر و خصوصاً قرص های نشاط آور در پارتی ها و مهمانی ها، والدین باید سعی کنند فرزندان خود را از شرکت در این مجالس باز دارند و در صورتی که با اصرار فرزندان یا بستگان مواجه شدند، به همراه فرزندان خود در این مجالس شرکت کنند تا بتوانند خطر احتمالی استفاده از آن را منتفی نمایند.

۳- کمک به فرزندان در انتخاب دوستان صالح: والدین و خصوصاً مادران باید تلاش کنند تا از طریق ایجاد روابط صمیمی و نزدیک با دخترشان، او را در انتخاب دوستان خوب و صالح کمک کنند، تا در قبال بسیاری از انحرافات اجتماعی مصونیت داشته باشند. همچنین والدین باید بکوشند بر رفتار فرزندانشان کنترل داشته باشند، دوستان آنها را بشناسند و در صورت امکان با آنها ارتباط برقرار کنند. با خانواده هایی که فرزندان صالح دارند، روابط اجتماعی بیشتری داشته باشند.

سطح کلان

دست اندرکاران امور فرهنگی، اقتصادی، قضایی و انتظامی جامعه باید تلاش همه جانبه، منسجم و هماهنگی را شروع کنند و راه های گسترش اعتیاد در سطح جامعه را مسدود نمایند. از این رو لازم است که در حوزه فرهنگ و در کنار آموزش و هدایت افراد به سوی شغل خاص، به مسئله تربیت افراد توجه شود؛ به خصوص راهکارهایی برای نهادینه کردن دین و دستورات و ارزش های دینی در بین محصلان و دانشجویان اجرا شود و منابع و کتاب های مغایر با مبانی دینی و عناصر فرهنگی جامعه تغییر کند.

در حوزه اقتصاد نیز باید فرصت های اشتغال ایجاد کرد، سطح درآمد طبقات پایین جامعه را افزایش داد و تورم را کنترل کرد. به طوری که تهیه حداقل امکانات زندگی برای افراد و قشرهای آسیب پذیر جامعه ممکن باشد.

در حوزه قضایی و انتظامی نیز باید قوانین جزائی مناسب و بازدارنده ای تدوین شود تا دستگاه قضایی با قاطعیت تمام با قاچاقچیان و حامیان آنها برخورد کند. برخی از راهکارها به اختصار عبارت اند از :

۱- دقت در صدور گواهی عدم اعتیاد

برای جلوگیری از ازدواج دختران با افراد معتاد، مسئولان باید در صدور گواهی عدم اعتیاد با دقت و مسئولیت عمل کنند، به طوری که در صورت کشف خلاف مسئولان مربوطه، مورد پیگرد قانونی قرار گیرند و جریمه های سنگینی برای آنها تعیین شود، در حالی که امروزه به دلیل عدم دقت کافی در این زمینه، افراد معتاد می توانند با شیوه های مختلف گواهی عدم اعتیاد دریافت کنند و به عنوان یک فرد عاری از اعتیاد ازدواج کنند، یا به عنوان کارمند فعالیت داشته باشند. در واقع خانواده ها با اطمینان از برگه تأیید صلاحیت، دختر خود را به همسری فرد معتادی در می آورند و بعد از مدتی یا اعتیاد همسر را به دنبال دارد یا فرزندان معتادی تحویل جامعه می شود

یا خود دختر یا مادر کجرو، مجرم می شوند.

۲- نظارت بیشتر بر مکان های جرم زا

ضروری است نیروی انتظامی بر قهوه خانه ها، کافی شاپ ها، کلوپ ها، پارک ها و مهمان خانه های بین شهری نظارت بیشتر داشته باشد و امنیت معتادان را در این مکان ها سلب کند. مکان هایی که برای همه افراد جامعه آشکار است که محل توزیع و مصرف مواد مخدر و فساد اند، تبدیل به فضای سبز یا فضاهای آموزشی شوند تا حداقل در کاهش جرم تاثیر داشته باشد.

۳- آگاهی رسانی به افراد و خانواده ها درباره جرم ها و مضرات اعتیاد و ارتباط های نامشروع ضرورت دارد وسایل ارتباط جمعی به ویژه صدا و سیما، آثار و پیامدهای زیان بار جرم ها از جمله اعتیاد و مواد مخدر، فساد، روابط نامشروع، سرقت، خانه های فساد و غیره را در قالب داستان یا فیلم به تصویر بکشند و اعضای جامعه را مطلع سازند.

به طور نمونه با تهیه فیلم های سینمایی یا داستانی ناتوانی، زنان معتاد، فاسد، کلاهبردار، سارق و قاتل در اجرای وظایف همسری و مادری را نشان دهند و آسیب هایی را که به همسر و فرزندان خانواده وارد می شود بازگو کنند.

۴- ایجاد زمینه های اشتغال

دولت تلاش کند سیاست ها و برنامه های خود را براساس اشتغال زایی تنظیم کند و عوامل بیکاری کارگران و تعطیلی کارخانه ها یا ورشکسته شدن شرکت ها را شناسایی و رفع نماید.

منابع فارسی

- اعزازی، ش. (۱۳۸۰). جامعه شناسی خانواده، تهران: انتشارات روشنگران.
- آنالیز آماری داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS 11.5
- ببی، ا. (۱۳۸۴). روش های تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه رضا فاضل، جلد دوم، تهران: انتشارات سمت
- بیرون، آ. (۱۳۸۰). فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساورخانی، تهران، انتشارات کیهان.
- دواس، د. ا. (۱۳۷۶). پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نابیی، تهران: نشر نی.
- ستوده، ه. ا. (۱۳۸۴). آسیب شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات آوای نور.
- کلانتری، خ. (۱۳۸۷). پردازش و تحلیل داده های در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی، تهران، انتشارات فرهنگ صبا.

کوئن، ب. (۱۳۸۰). مبانی جامعه شناسی، ترجمه: غلامعباس توسلی، رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت.

محسنی تبریزی، ع. (۱۳۸۰). روش تحقیق یک، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

محسنی تبریزی، ع. (۱۳۸۳). وند آلیسم، تهران: انتشارات آن.

ممتاز، ف. (۱۳۸۱). انحرافات اجتماعی، نظریه ها و دیدگاهها، تهران: شرکت سهامی انتشار.